

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
С. Македонија

Воронешки државен универзитет
Русија

Университет имени Гоце Делчева,
г. Штип, С. Македония

Воронежский государственный университет
Россия

Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Voronezh State University
Russia

Петта меѓународна научна конференција

Пятая международная научная конференция

Fifth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

8-9 октомври 2020 / 8-9 октябрия 2020 / 8-9 October 2020

Штип

Штип

Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
С. Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македонија
Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Петта меѓународна научна конференција

Пятая международная научная конференция

Fifth International Scientific Conference

**ФИЛКО
FILKO**

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЯ, КУЛЬТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS**

8-9 октомври 2020 | 8-9 октябрия 2020 | 8-9 October 2020

Штип

Штип

Stip

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

ФИЛКО
FILKO

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Костадин Голаков
Наташа Сарафова
Ирина Аржанова
Кире Зафиров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет

Филолошки факултет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

316.7(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција филологија, култура и образование (5 ;
2020 ; Штип)

Зборник на трудови / Петта меѓународна научна конференција ФИЛКО
филологија, култура и образование, 8-9 октомври 2020, Штип = Сборник
статей / Пятая международная научная конференция ФИЛКО филология,
культура и образование, 8-9 октября 2020, Штип = Conference proceedings
/ Fifth International scientific conference FILKO philology, culture and
education, 8-9 October 2020, Stip. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев”,
2021. - 465 стр. ; 21 см

Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-787-2

1. Напор. ств. насл.

а) Културологија -- Собири

COBISS.MK-ID 52932613

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Жана Грачева, Филолошки факултет при ВГУ
Весна Коцева, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Ковалов, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (Македонија)
Марија Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Алемпиевиќ (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчиќ-Булиќ (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Неџати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чалшкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)
Марија Рејес Ферер (Шпанија)
Технички секретар
Нагаша Сарафова
Јована Караниќиќ-Јосимовска
Ирина Аржанова
Главен и одговорен уредник
Драгана Кузмановска

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Жанна Грачева, Филологический факультет при ВГУ
Весна Коцева, Филологический факультет при УГД
Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Виолета Димова, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македония)
Даниела Коцева (Македония)
Драгана Кузмановска (Македония)
Ева Ѓергиевска (Македония)
Мария Кусевска (Македония)
Силвана Симоска (Македония)
Татъяна Стояновска-Иванова (Македония)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софья Алемпиевич (Россия)
Татъяна А. Тернова (Россия)
Татъяна Атанасоска (Австрия)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Юлиа Дончева (Болгария)
Биляна Марич (Босния и Херцеговина)
Душко Певуля (Босния и Херцеговина)
Вольф Ошлис (Германия)
Волфганг Моч (Германия)
Мария Рейес Феррер (Испания)
Габриелла Б. Клейн (Италия)
Ева Бартос (Польша)
Михал Ванке (Польша)
Майкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Сербия)
Селена Станкович (Сербия)
Тамара Валчич-Булич (Сербия)
Ахмед Гюншен (Турция)
Неджати Демир (Турция)
Шерифе Сехер Эрол Чалышкан (Турция)
Карин Рукэ-Брутэн (Франция)
Танван Тонтат (Франция)
Ученый секретарь
Нагаша Сарафова
Йована Караникич-Йосимовска
Ирина Аржанова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)

Марьяна Розенфельд (русский язык)

Бильяна Иванова (английский язык)

Снежана Кирова (английский язык)

Татьяна Уланска (английский язык)

Техническое редактирование

Костадин Голаков

Наташа Сарафова

Ирина Аржанова

Кире Зафиров

Адрес организационного комитета

Университет им. Гоце Делчева – Штип

Филологический факультет

ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македония

Воронежский государственный университет

Филологический факультет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Э-почта: filko.conference@gmail.com

Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Zhana Gracheva, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)
Dragana Kuzmanovska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)
Violeta Dimova (Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Alempijevic (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Ewa Bartos (Poland)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Maria Reyes Ferrer (Spain)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalışkan
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Michael Rockland (USA)

Conference secretary

Natasha Sarafova
Jovana Karanikic-Josimovska
Irina Arzhanova

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)
Maryana Rozenfeld (Russian)
Biljana Ivanova (English)
Snezana Kirova (English)
Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kostadin Golakov
Natasha Sarafova
Irina Arzhanova
Kire Zafirov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faculty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State University

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Suzana R. Bunčić - ANDRIĆ'S EARLY STORIES WITH ELEMENTS OF ALLEGORY AND SATIRE	13
2. Катерина Видова - ГЛАГОЛСКИОТ ПРИЛОГ ВО УЛОГА НА ПРИЛОШКА ОПРЕДЕЛБА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ АНГЛИСКИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ	19
3. Ана Витанова - Рингачева - СОБИРАЧИТЕ НА МАКЕДОНСКОТО НАРОДНО ТВОРЕШТВО ОД ЦЕПЕНКОВ ДО ДЕНЕС (НА 100-ГОДИШНИНАТА ОД СМРТТА НА МАРКО ЦЕПЕНКОВ)	27
4. Бранка Гривчевска - МОДУЛАЦИЈАТА КАКО ПРЕВЕДУВАЧКА ПОСТАПКА ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА РОМАНОТ „ПАЛОМАР“ ОД ИТАЛО КАЛВИНО	33
5. Сашка Грујовска-Миланова - ИНТЕГРАЦИЈА НА ГЕРМАНИЗМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	43
6. Јованка Денкова - СОЦИЈАЛНИТЕ РАСКАЗИ НА АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ И БОРИС БОЈАЦИСКИ	49
7. Марија Ѓорѓиева Димова - ИНТЕРДИСКУРЗИВНИТЕ ДИЈАЛОЗИ НА ЛИРИКАТА.....	57
8. Ивана Ѓорѓиева, Александар Нацов - ГАСТРОНОМСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ИСТОЧНИОТ РЕГИОН НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	69
9. Биљана Иванова, Драгана Кузмановска, Снежана Кирова ПРЕДНОСТИ ПРИ УЗУЧУВАЊЕТО НА СТРАНСКИ ЈАЗИК ОД НАЈМАЛА ВОЗРАСТ	75
10. Билјана Ивановска, Марија Кусевска, Цвета Мартиновска Банде ЈАЗИЧЕН КОРПУС НА МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ ПО АНГЛИСКИ И ГЕРМАНСКИ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	79
11. Лела Ивановска - КРЕАТИВНОСТА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК	87
12. Natka Jankova Alagjovska - INTERCULTURAL COMMUNICATION CONGITION OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS IN OUR COUNTRY AND ABROAD	95
13. Сашка Јовановска - УСВОЈУВАЊЕ ВТОР ЈАЗИК- ПЕДАГОШКА ГРАМАТИКА	105
14. Луси Караниколова-Чочоровска - „ПРОСВЕТИТЕЛСТВОТО ВО ЈУЖНОСЛОВЕНСКИТЕ ЛИТЕРАТУРИ“ (ПРЕГЛЕД)	113
15. Карначук Ирина Јурьевна - ПОРЯДОК СЛОВ И ИНВЕРСИЈА КАК СПОСОБИ ВЪРАЖЕНИЯ ЕКСПРЕССИВНОСТИ	119
16. Милена Касапоска-Чадловска - ГРАМАТИКАТА ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК ЗА СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ	123
17. Лидија Ковачева - ДЕМОНОЛОШКИТЕ ПРЕТСТАВИ КАЈ АСИРЦИТЕ И БАБИЛОНЦИТЕ	133
18. Славчо Ковилоски - ПРОТОТИПИ НА ЖЕНСКИ ЛИКОВИ ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ И ФОЛКЛОРОТ ОД XIX ВЕК	141
19. Весна Кожинкова - РЕФЕРЕНЦИЈАЛНОСТА ВО РОМАНОТ „МЕМОАРИТЕ НА АЛБЕРТ АЛНШТАН“ ОД КИРЕ ИЛИЕВСКИ.....	149

20. Кристина Костова, Марија Крстева, Наталија Попзарјева, Крсте Илиев, Драган Донеv - ДРАМАТА ВО СРЕДЕН ВЕК КАКО ОСНОВА ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ НА КУЛТУРНИОТ ИДЕНТИТЕТ ВО АНГЛИЈА	155
21. Мирјана Коцалева, Александра Стојанова, Билјана Златановска, Наташа Стојковиќ - ПРИМЕНА НА РАЗЛИЧНИ МЕТОДИ НА УЧЕЊЕ НА ИНФОРМАТИЧКИТЕ ПРЕДМЕТИ	163
22. Весна Коцева - ГЛАВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА КОМУНИКАТИВНИОТ ПРИСТАП	169
23. Весна Коцева, Марија Тодорова - ОСНОВНИ НАЧЕЛА НА ПРИРОДНИОТ ПРИСТАП НА КРЕШЕН И ТЕРЕЛ	177
24. Даниела Коцева, Шукрије Барути, Снежана Мирасчиева - ЈАЗИКОТ И ГОВОРОТ ВО ФУНКЦИЈА НА ОПШТЕСТВЕНА И ИНДИВИДУАЛНА АДАПТАЦИЈА	183
25. Даниела Коцева, Снежана Мирасчиева - РЕФЛЕКСИЈАТА НА ОДДЕЛНИ ТЕЛЕВИЗИСКИ СОДРЖИНИ И ПОЈАВАТА НА НАСИЛСТВО КАЈ ДЕЦАТА	191
26. Драгана Кузмановска, Лидија Ристова, Биљана Иванова МОЌТА НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ ВО СВЕТОТ НА РЕКЛАМИТЕ	199
27. Marija Kusevska - WHERE DIRECTNESS AND INDIRECTNESS RESIDE	207
28. Лидија Лумпова - СООТНОШЕНИЕ ГОЛОСА АВТОРА И ГОЛОСОВ ГЕРОЕВ В ХУДОЖЕСТВЕННИХ СИСТЕМАХ ТОЛСТОГО И ДОСТОЕВСКОГО (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА -ЭПОПЕИ Л.Н. ТОЛСТОГО «ВОЙНА И МИР», РОМАНОВ Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ», «ИДИОТ», «БРАТЪЯ КАРАМАЗОВЫ»)	215
29. Ранко Младеноски - ХИПОТЕКСТОТ ВО ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	223
30. К.А. Нагина - ТВОРЧЕСТВО Л.Н. ТОЛСТОГО В ПРОСТРАНСТВЕ СОВРЕМЕННОГО ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ	233
31. Георгий Недюрмагомедов - ФОРМИРОВАНИЕ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ УМЕНИЙ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	241
32. Першина Татьяна Ивановна - ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ПО ГЕОГРАФИИ	247
33. Мария Попова - РОЛЬ И ФУНКЦИИ МУЗЕЕВ В ФОРМИРОВАНИИ СОВРЕМЕННОГО ГУМАНИТАРИЯ	253
34. Vesna Prodanovska-Poposka - ACQUIRING PROPER PRONUNCIATION: AN OVERVIEW OF A SET OF EXERCISES FOR IMPROVING ENGLISH LONG /i:/ AND /u:/ VOWELS	259
35. Цветанка Ристова Магловска, Младен Мицевски ИСКУСТВЕНО УЧЕЊЕ КАКО АЛАТКА ЗА ИНСПИРИРАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО УГОСТИТЕЛСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	265
36. Петја Рогич, Драган Донеv - МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО БУГАРСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА „ВУЈКО ВАЊА“ ОД АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ ВО ОДНОС НА МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО СРПСКИОТ ПРЕВОД	273

37. Наташа Сарафова - ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И КУЛТУРНИТЕ ПОЛИТИКИ ВРЗ ВИДЛИВОСТА НА НАЦИОНАЛНИТЕ КНИЖЕВНОСТИ (Пример : Норвешка книжевност)	281
38. Наташа Сарафова, Марица Тасевска - АСПЕКТИ НА КНИЖЕВНИТЕ ИНДУСТРИИ ВО НОРВЕШКА	291
39. Simona Serafimovska - STRUCTURE OF THE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS AT THE UNIVERSITIES IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	297
40. Елена Владимировна Сидорова - ЛОГИЧЕСКИЕ ОШИБКИ В ПИСЬМЕННЫХ РАБОТАХ УЧАЩИХСЯ	305
41. Александра Стојанова, Мирјана Коцалева, Наташа Стојковиќ, Билјана Златановска - ПРИМЕНА НА VARK МОДЕЛОТ ВО ПРОЦЕСОТ НА УЧЕЊЕ	311
42. Анета Стојановска-Стефанова, Марија Магдинчева-Шопова - ПРЕДИЗВИЦИТЕ ОД ПОЛИТИЧКАТА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ЗА ДРЖАВИТЕ	319
43. Aleksandra P. Taneska, Blagojka Zdravkovska-Adamova CREATING SYLLABUS AND DEVELOPING GRADING CRITERIA FOR MACEDONIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES AT SEEU ACCORDING TO NEEDS BASED ANALYSIS	327
44. Ольга Тихонова - И.В. ГЁТЕ КАК КИНОПЕРСОНАЖ: К ПРОБЛЕМЕ ДИАЛОГА ЛИТЕРАТУРЫ И КИНО	337
45. Марија Тодорова, Весна Продановска-Попоска - ГЛАСОВНИТЕ СИСТЕМИ НА ШПАНСКИОТ И НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	345
46. Емилија Тодоровиќ - ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА: УЧЕЊЕ ПРЕКУ РАБОТА-НОВ КОНЦЕПТ ЗА ПРАКТИЧНА ОБУКА ВО ТЕХНИЧКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	351
47. Elena Trajanovska, Maja Gjurovikj, Biljana Ivanova - STANDARDS-BASED EDUCATION IN ACHIEVING LANGUAGE INTEROPERABILITY	357
48. Nina S. Ćeklić - NARRATIVE-STYLISTIC FEATURES IN THE NOVEL LETTERS TO DANILO KIŠ BY FILIP GAJIĆ	365
49. Уљянова Марина Алексеевна - ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СЕМАНТИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ СЛОВА ВЗГЛЯД	373
50. Славица Урумова-Марковска - ПРОСВЕТИТЕЛСКИОТ ЛИК НА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ ВО ПРЕДАНИЈАТА И ЛЕГЕНДИТЕ	383
51. С.Н. Филошкина, Ж.А. Борискина - АВТОР В ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ (НА МАТЕРИАЛЕ КНИГИ Г. ГРИНА “Getting to Know the General. The Story of an Involvement”, 1984.)	391
52. Наталија Хабарова - АНГЛИЙСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ	397
53. Ольга Швецова - ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ «ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОЭМЫ» А.С. МАКАРЕНКО	407
54. Васко Шутаров - КУЛТУРА И КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА	415

UDC 821.161.1-2:811.163.3'255.4'366.582
UDC 811.161.1-2:811.163.2'255.4'366.582
UDC 821.161.1-2:811.163.41'255.4'366.582

**МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО БУГАРСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ
ПРЕВОД НА „ВУЈКО ВАЊА“ ОД АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ ВО
ОДНОС НА МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО СРПСКИОТ ПРЕВОД**

Петја Рогич¹ Драган Донеv²

¹д-р, Карл-Франценс

Универзитет – Грац,
petya.rogic@uni-graz.at

²м-р, Драган Донеv

Универзитет Гоце Делчев – Штип,
dragan.donev@ugd.edu.mk

Апстракт

Овој труд ги истражува минатите времиња во бугарскиот и македонскиот превод на „Вујко Вања“ од Антон Павлович Чехов во однос минатите времиња во српскиот превод. Како основа за компаративната анализа е делото „Вујко Вања“ на Антон Чехов. Ќе се обидеме да ги претставиме и споредиме особеностите на минатите времиња на споменатите три јазици и да ја утврдиме нивната фреквенција и начин на употреба. Анализата се фокусира особено на лингвистичкиот материјал собран од делото на Чехов.

Клучни зборови: *Бугарски јазик, македонски јазик, српски јазик, минати времиња*

**THE PAST TENSES IN THE BULGARIAN AND MACEDONIAN
TRANSLATIONS OF “UNCLE VANYA” BY ANTON PAVLOVICH CHEK-
HOV IN RELATION TO THE PAST TIMES IN THE SERBIAN TRANSLA-
TION**

Petya Rogic¹, Dragan Donev²

¹PhD, University of Graz,

petya.rogic@uni-graz.at

²MA, Goce Delchev University – Shtip,

dragan.donev@ugd.edu.mk

Abstract

This paper deals with the past tenses in the Bulgarian and Macedonian translations of “Uncle Vanya” by Anton Pavlovich Chekhov in relation to the past tenses in the Serbian translation. The analysis draws on translation equivalents in Chekhov’s “Uncle Vanya”. The aim is to present and compare the characteristics of the past tenses in the three languages as well as to determine their frequency and usage. Subsequently, the analysis shifts its focus onto the linguistic material collected from the Chekhov’s play.

Keywords: *Bulgarian, Macedonian, Serbian, past tenses*

Сродноста помеѓу бугарскиот, македонскиот и српскиот јазик е очигледна дури и за луѓето кои не се заминаваат со лингвистика. Тие припаѓаат на јужнословенската група на индоевропското јазично семејство. Бугарскиот, македонскиот и српско-хрватскиот, денес поделен на босански, хрватски, српски и црногорски (често скратено БХС)¹ имаат голем број заеднички карактеристики, но нивната голема блискост не исклучува постоење на одредени разлики. Кога ќе се спомене македонскиот јазик, скоро е невозможно да не се спомене познатото „македонско прашање“. Често дискутираниот проблем за тоа дали македонскиот постои одделно од бугарскиот, или дали тоа се две варијанти на ист јазик е премногу деликатен и за жал сè уште нерешен. Официјалниот став на Институтот за бугарски јазик при Бугарската академија на науките е дека македонскиот јазик не е независен јазик и дека тој е дел од трите пишано-регионални норми на бугарскиот јазик (Став на ИБЕ-www). И покрај заедничкото историско минато и сите емоции поврзани со него, денес е факт дека Бугарија и Македонија се две независни држави и дека македонскиот јазик постои и се развива одделно од бугарската книжевна норма. Треба да се напомене дека овој случај има две страни: од една страна, тоа е политичко прашање поврзано со официјалното признавање на нормата на македонски јазик, а од друга страна, тоа е јазично прашање кое треба да презентира аргументи засновани главно на самиот јазичен материјал и да се апстрахира од која било политичка гледна точка.

Оваа статија нуди преглед и анализа на минатите времиња на споменатите јужнословенски јазици, разгледувајќи ги од чисто јазична гледна точка и апстрахирајќи од какви било политички прашања. Основа за анализа се преводите на бугарски, македонски и српски јазик на делото на Антон Павлович Чехов „Вујко Вања“.

Во различни јазици, граматичката категорија време кај глаголот има различна организација и состав. Бугарскиот и македонскиот јазик имаат исклучително богат временски систем, што ги разликува од другите словенски јазици. Бугарскиот јазик има девет глаголски времиња: сегашно, идно, минало свршено (аорист), минало несвршено, минало неопределено, предминато, минато-идно, предидно и предидно минато.

Формите за глаголните времена може да бџдат представени во различни описателни модели (Л. Андрейчин, Г. Герджиков, П. Пашов, С. Иванчев, Ы. Пенчев). Първо времето се приема за вектор без начало и без край. По този вектор всяко събитие може да се разположи спрямо дадена точка, наречена ориентационен момент. Като основен ориентационен момент се определја сегашниот

¹ Ние ја прифаќаме оваа кратенка како најобјективна и најнеутрална можна, која ги опфаќа денешните четири независни јазици - босански (исто така наречен од некои автори бошњачки), хрватски, српски и црногорски. Постојат и други кратенки за истите јазици. Војните на крајот на минатиот век доведоа до распаѓање на Југославија и на тој начин беа донесени одделни национални имиња на официјалните јазици во новосоздадените држави. Името на „босанскиот“ јазик (името потекнува од името „Босна“), кое се смета за официјално за трите народи што живеат во Босна и Херцеговина, останува контроверзно за Србите и Хрватите. Името „бошњачки“ е поврзано со името „Бошњаци“, што се користи за муслиманското население во оваа област.

ориентационен момент. При някои автори тој съвпада с момента на говорене. Освен сегашният ориентационен момент в редица описания се приема и втори, минал ориентационен момент, както и момент със сложна структура – минал спрямо бъдещ, към който е ориентирано бъдеще предварително време в миналото (Практическа граматика-www)²

Македонскиот јазик исто така има девет глаголски времиња: сегашно, минато определено свршено, минато определено несвршено, минато неопределено свршено, минато неопределено несвршено, предминато, идно, минато-идно и идно-прекажно време. Една од главните карактеристики е т.н. *определеност/неопределеност*, што ни дава информации дали говорникот бил сведок на дејствието или индиректно дознал за тоа.

За разлика од бугарскиот и македонскиот, кои имаат високо развиен глаголски систем и богати минати времиња со активна употреба, српскиот јазик има седум глаголски времиња: сегашно (*prezent/sadašnje vreme*), минато (*perfekat/prošlo vreme*), идно (*futur prvi/buduće vreme*), предидно (*futur drugi/predbuduće vreme*), аорист (*aorist/predašnje svršeno vreme*), предминато (*pluskvamperfekat/davno prošlo vreme*) и минато несвршено (*imperfekat/predašnje nesvršeno vreme*). Треба да се напомене дека минатото несвршено време и аорист не се користат активно во секојдневниот живот.

Целта на нашето истражување е да направиме паралела помеѓу минатите времиња (со фокус на аористот и имперфектот) во бугарскиот, македонскиот и српскиот јазик. Важно е да се спомене дека во бугарскиот и македонскиот јазик, кои се аналитички јазици, аористот и имперфектот се живи категории, додека денес во српскиот јазик, кој е синтетички јазик, тие се користат многу поретко и може да се тврди дека нивните функции ги извршува перфектот. Додека во бугарскиот и македонскиот јазик аористот е главно наративно време, во српскиот јазик доминира перфектот во оваа употреба. Ова може да се види од следниве примери:

Седнах, затворих очи – ей така, и си мисля...

Седнав, ги затворив очите – еве вака и помислив...

Сео сам, зајмурио – ево, овако, и помислио...

Забравих да кажа на Александър... загубих си паметта... днес получих писмо от Харков от Павел Алексеевич...

*Заборавив да му кажам на Александар... ме **изневери** моето памтење... денес **добив** писмо од Харков од Павел Алексејевич...*

*Заборавила сам да кажем Александру... **изневерило** ме памћење... **добила сам** данас писмо из Харкова од Павла Алексејевича...*

*Щастието си **изгубих**, но ми остана гордостта.*

*Среќата ја **изгубив**, но ми остана гордоста.*

*Срећу **сам изгубио**, али ми је остао понос.*

² Формите на глаголските времиња можат да бидат претставени во различни описни модели (Ј. Андрејчин, Г. Герциков, П. Пашов, С. Иванчев, Ј. Пенчев). Прво, времето се смета за вектор без почеток и без крај. Во овој вектор, секој настан може да се лоцира во однос на точката наречена момент на ориентација. Како основен момент на ориентација се дефинира сегашниот момент. За некои автори, тој се совпаѓа со моментот на зборување. Покрај сегашниот момент на ориентација, голем број описи прифаќаат и втор, минат момент на ориентација, како и момент со сложена структура - минат кон иден, при којшто за ориентација се зема предидно минато време. (Практична граматика-www)

Събудих се от мъчителна болка

Се разбудив од тешка болка

Пробудио сам се од тешког бола.

*Вие вдамата – той и вие – **заразихте** vsички ни със своето безделие.*

*И двајцата, и тој и тие – не **заразивте** со вашето безделничење.*

*Обоје – он и ви – **заразили сте** нас својим беспосличењем.*

*По твоя вина погубих, **унищожих** нај-добрите години от своя живот!*

*Поради тебе црнчев, ги **упропастив** најдобрите години од животот.*

*Због тебе сам **страшио**, **упропастио** најбоље године живота.*

*Vсички твој трудове, които **обичах**, не струват счупена пара!*

*Сите твои трудови, кои јас ги **сакав**, не вредат ниту скршена пара!*

*Сви твоји радови, које **сам ја волео**, не вреде ни пребијене паре!*

***Остарях, съсипах се от работа, издребнях, затъняха** vsичките ми чувства [...]*

***Остарев, се изнаработив, се расипав**, чувствата ми **затапеа** [...]*

***Остарео сам, нарадио се, искварио, осећања ми отупела** [...]*

Примерите од погоре покажуваат асиметрија, што може да се објасни со фактот дека главното значење на аористот во бугарскиот и македонскиот јазик е означување на завршено дејство во минатото, „обхванато в цялата продължителност на своето траене, направо от гледна точка на момента на говоренето (без посредство на някой друг ориентационен момент)“³ (Андрейчин 1978: 190). Треба да се нагласи една важна карактеристика на аористот, имено „свидетелската осведоменост на говорещия“⁴ (Станков 1983: 314), т.е. говорителот бил сведок на дејството, го засведочил дејството за кое се зборува. Дека аористот е поврзан со засведоченост, дека претставува, така да се каже, посведочен исказ, тврди и српската лингвистика. Таа генерално ја опишува оваа едноставна глаголска форма како динамично дејство во минатото што се случувало точно пред моментот на зборување. За разлика од бугарскиот јазик, каде аористот е главно минато време, во српскиот јазик тој се користи многу поретко и може да се каже дека скоро го нема во секојдневниот говор, но се користи во белетристиката за фигуративна репродукција на даден настан (види Мразовиќ, Вукадиновиќ 2009: 150–151). За жал, текстот што го користиме не го докажува ова, бидејќи содржи само еден пример во аорист:

[...] *а като се **върнах** в къщи, пак не ме **оставиха** да си почина [...]*

[...] *а кога се **вратив** дома, не ми **дадоа** да здивнам [...]*

[...] *а кад се **вратих** кући, не **дадоше** ми ни да одахнем [...]*

Наспроти нашите очекувања, ова е единствениот пример каде што аорист се користи во сите три преводи. Ние веруваме дека причината за ова, од една страна, е фактот дека делото „Вујко Вања“ од Чехов, користено за анализа, е драмски текст во кој се претставени дејствијата овде и сега. Во српскиот превод доминира сегашното време и свршеното време. Од друга страна, бидејќи работиме со преведен текст, мора да ја земеме предвид улогата на преведувачот и фактот дека можеби во некои случаи не станува збор толку за одредена карактеристика на јазикот, туку за личното јазично чувство на преведувачот и

³ „опфатено за целото времетраење, во однос на гледна точка на моментот на зборување. (без друга референтна точка)“ (преводот е наш)

⁴ „засведоченост од страна на говорникот“ (преводот е наш)

неговиот избор. Во оваа смисла, би било интересно да се забележи следниот цитат:

[...] *Колку? Чакај да си спомня... Ти пристигна тук, в тия места... кога?...*
Още беше жива Вера Петровна, мајката на Сонечка.

[...] *Колку? Кога би можела да се сетам... Ти дојде тука, во овој крај... Кога беше тоа?...* Уште беше жива Вера Петровна, мајка и на Соњичка.

[...] *Колику? Кад бих могла да се сетим... Ти си дошао овамо, у овај крај... Кад оно беше?...* Била је још жива Вера Петровна, Соњечкина мати.

На самиот почеток на цитатот, во втората реченица, можеме да забележиме разлика помеѓу бугарскиот превод, од една, и македонскиот и српскиот, од друга страна. Во македонската и српската верзија, преведувачот употребил условно време (кондиционал): *Кад бих могла да се сетим ... // Кога можев да се сетам ...*, додека во бугарскиот превод реченицата *Дай бог памјатъ...* се преведува на следниов начин: *Чакај да си спомня...* Четвртата реченица *Кога беше тоа?// Кад оно беше?* покажува аналогна ситуација во која македонскиот превод се совпаѓа со српскиот и се користи несвршено време. Бугарскиот превод е поблизу до рускиот оригинал, каде авторот го користел само прашалниот збор *кога*. Во следната реченица: *Още беше жива Вера Петровна [...]* повторно имаме пример во кој аорист е искористен во бугарскиот и македонскиот, а во српскиот е употребен перфект – *Била је још жива Вера Петровна [...]*, што е поблиску до оригиналот⁵ *[...] еше жива была Вера Петровна [...]*.

Во бугарскиот и македонскиот превод на „Вујко Вања“ честопати, кога ликовите кажуваат нешто, има и форми на минато несвршено време (имперфект). Во српскиот превод, сепак, во повеќето случаи се користи перфектот:

Ти идваше две зими наред тук, при неј...

Две зими доаѓаше кај нас додека таа беше жива...

Две зиме си долазио к нама док је она била жива...

Аз и вуйчо Ваньо работехме без почивкаа, не смеехме да похарчим за себе си копейка и працахме всичко на тебе... Ние не ядахме даром хляба си!

Јас и вујко Вања работевме без одмор, се плашевме на себе да потрошиме и една копејка и се ти испраќавме тебе... Не го јадевме попусто лебот!

Ја и ујка Вања радили смо без одмора, бојали се да на себе потрошимо и копејку и све смо теби слали... Нисмо бадава јели хлеб!

В цялата околия имаше само двама почтени, интелегентни хора [...]

Во целата околия имаше само двајца добри, интелегентни луѓе [...]

У целом срезу била су само два ваљана, интелегентна човека [...]

[...] всички, които работеха тук, ровеха се, създаваха нецо, трябваше да захвърлят работата си [...]

[...] сите кои тука работеа, создаваа нешто, мораа да ја остават својата работа [...]

[...] сви који су овде радили, петљали, стварали нешто, морали су да оставе своје послове [...]

Ти ще получаваш редовно оноа, което получаваше и по-рано.

Ти уредно ќе го добиваш она што и порано го добиваше.

⁵ Рускиот јазик има само три глаголски времиња - сегашно, минато и идно. За разлика од бугарскиот и македонскиот, рускиот јазик нема тенденција на ренаратив кој се искажува со минатото време.

Ти ћеш уредно добијати оно што си и раније добијао.

*Снощи беше мрачно настроен, **оплакваше** се од болки в краката, а денес му няма нищо...*

*Минатата вечер се **жалеше** на болки во нозете, а денес не му е ништо...*

*Синоћ је куќао, **жалио** се на болове у ногама, а данас му није ништа...*

Кога ги разгледуваме простите минати времиња во словенските јазици, треба да се спомене и теоријата на Ју. С. Маслов, представена и од Светла Рускова-Джерманович (Еквиваленти_Джерманович-www). Според оваа теорија, Маслов ги поделил словенските јазици според претеритните системи на словенскиот глагол на севернословенски, кои го вклучуваат рускиот, и јужнословенски, кои ги вклучуваат бугарски и македонски, кои се карактеризираат со високо развиен глаголски систем и зачувани аорист и имперфект. Според Маслов, цитиран од горенаведената авторка, интересен е т.н. „полуаористен“ српско-хрватски јазик, кој во принцип ги зачувал простите минати времиња, но перфектот доминира до таа мера што речиси ги потиснал од секојдневната употреба. Сè што е наведено досега дава основа да се верува дека во оваа смисла српскиот јазик е поблизу до северната група на словенски јазици.

Перфектот е глаголско време што се разликува по значењето и зачестеноста на употребата од анализираните јазици. Во текстот има само неколку примери во кои сите три преводи го користат перфектот:

*Нито един Дон Жуан **не е познавал** такъв пљен успех.*

*Ниту еден дон Жуан **немал** таков целосен успех!*

*Ниједан донжуан **није имао** такав потпун успех!*

*Човекът е надарен с разум и с творческа сила, за да умножи онова, което му е дадено, но досега не **е творил**, а **разрушавал**.*

*Човекот е надарен со разум и творечка моќ за да го умножи она што му е дадено, но досега тој не **творвел**, туку само **уривал**.*

*Човек је обдарен разумом и стваралачком моћи да би умножио оно што му је дато, али досад он није **стварао**, него само **рушио**.*

*Казват, че той в живота си **имал** голям успех сред жените и дамите го **разгалили**.*

*Велат дека во животот тој **имал** голем успех кај жените; него дамите и го **разгалиле**.*

*Кажу да је он у животу **имао** велик успех код жена, њега су даме и **размазиле**.*

Ова е местото каде треба да се забележи дека перфектот во бугарскиот и македонскиот јазик, за разлика од српскиот, има поинаква функција – означува видлив резултат на некое минато дејство во однос на сегашноста:

Миналото неопределено време може да биде определено како сегашно резултативно време. Значението „сегашност“ се изразува од сегашната форма на спомагателниот глагол, а значението „резултативност“ – од причастието. В сегашниот момент е актуален резултатот на дејствие, което се е извршило в минал момент. (Практическа граматика-www)⁶

Во македонскиот јазик, тој исто така изразува и неопределеност, што значи

⁶ Миналото неопределено време може да се дефинира како сегашно време на резултат.

Значењето на „сегашност“ се изразува со сегашната форма на помошниот глагол, а значењето на „резултативност“ е изразено со партиципот. Резултатот од една акција што се случи во миналото е ажуриран. (Практична граматика-www)

дека говорникот не бил сведок на дејството, туку го прераскажува она што го слушнал од друг. Во српскиот јазик, перфектот е сложена глаголска форма што изразува дејство извршено во минатото, т.е. пред моментот на зборување. Како што веќе споменавме, во современиот српски јазик перфектот се користи исклучително често и во голема мера го заменува аористот, имперфектот и плусквамперфект.

Од сето досега кажано, можеме да заклучиме дека анализираните минати времиња во бугарскиот, македонскиот и српскиот јазик во голема мера се совпаѓаат по форма, но се разликуваат по функција и фреквенција. Асиметријата во глаголскиот систем на анализираните јазици му овозможува на преведувачот да го направи својот субјективен избор помеѓу различните опции со цел најдобро да ја пренесе специфичната семантика или контекст изразен во оригиналот. Одлучувачки фактор за овој избор е неговата субјективна проценка и неговото јазично чувство.

Литература:

1. Андрейчин 1978: Андрейчин, Л. *Основна бугарска граматика*. Софија: Наука и изкуство, 1978.
2. Бечева 2018: Бечева, Ничка. *Към теорията и практиката на превода между близкородствени езици*. В: Български език и литература, кн.60/1, 2018, 93–99.
3. Давидков 2018: Давидков, Ивана. *Аористът в българския и сръбския език – значения и употреби*. В: Српски јазик XXIII, Београд 2018, 695–709.
4. Еквиваленти Джерманович-www: https://lib.uni-plovdiv.net/bitstream/handle/123456789/288/NTF_2015_53_1_C_390_399.pdf?sequence=1&isAllowed=y (29.10.2020).
5. Кепески 1983: Кепески, Круме. *Грамматика на македонскиот литературен јазик за училиштата за средно образование*, Скопје, 1983, 119–129.
6. Klajn 2005: Klajn, Ivan. *Gramatika srpskog jezika*. Beograd, 2005, 103–147.
7. Конески 1981: Конески, Блаже. *Грамматика на македонскиот литературен јазик*. Дел I и II. Скопје, 1981, 420–499.
8. Мразович, Вукадинович 2009: Mrazović, P., Z. Vukadinović. *Gramatika srpskog jezika za strance*. Drugo, prerađeno i dopunjeno izdanje. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009.
9. Практическа граматика-www: <https://www.slav.uni-sofia.bg/grammar/index.html> (29.10.2020).
10. Станков 1983: Станков, В. *Време на глагола. // Грамматика на съвременния български книжовен език*. Т.2. Морфология. Софија: Издателство на БАН, 1983, 288–350.
11. Становише ИБЕ-www: <http://www.bas.bg/wp-content/uploads/2019/12/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5-%D0%98%D0%91%D0%95.pdf?fbclid=IwAR1bXCLVdvOS4dtJ-F5EaUFJCI2RawYAY1dw4EehGODERi2HJaZdYukclfv0> (30.10.2020).
12. Стоянов 1999: Стоянов, Стоян. *Грамматика на българския книжовен език. Фонетика и морфология*. Велико Търново, 1999, 448–473.
13. Тотоманова 2004: Тотоманова, Анна-Мария. *Към историята на българската темпорална система*. В: *Paleobulgarica*, XXVIII, 4, 2004, 82–87.

14. Чехов 2005: Чехов, А.П. *Вујко Вања*, Скопје:Феникс, 2005.
15. Чехов_Вуйчо Ваньо-www: http://www.anapest.org/dramoteka/modules/metadata/uploads/up_181019131007-AntovChehov_VuychoVanyo_A5_AnapestEdition.pdf (31.10.2020).
16. Чехов_Ујка Вања-www: https://issuu.com/blackbooks/docs/anton_pavlovic_cehov_-_ujka_vanja (31.10.2020).